

Gemeenten hebben zich hard ingespannen om stadswijken 'schoon, heel en veilig' te maken. Toch levert dat niet vanzelf prettige verblijfsruimte op. Dat geldt vooral voor herstructureringswijken, met hun grasstroken vol hondenpoep en winderige parkeerplaatsen. Wat valt daaraan te doen? Een interview met Sjoerd Soeters, waarop stedenbouwkundigen, bestuurders en ontwikkelaars reageren.

Maak na-oorlogse wijken knusser én spannender

verschenen in Cobouw, mei 2006
copyright Carien Overdijk

Stedenbouwkundige Sjoerd Soeters ontwierp ondermeer het Java-eiland in Amsterdam en de nieuwe binnenstad van Nijmegen. Hij heeft een uitgesproken visie op de kwaliteit van de openbare ruimte. Die moet begrensd zijn, een relatie hebben met de omliggende bebouwing en afwisselende 'decors' bieden. Lange rechte straten en open plekken zonder duidelijke functie zijn voor Soeters uit den boze.

Meneer Soeters, die lange rechte straten en ongedefinieerde open plekken zijn nu juist het kenmerk van de na-oorlogse flatwijken.

Dat klopt. Ze zijn gebaseerd op de visie van Le Corbusier, waarin hooguit twintig procent van de ruimte bebouwd is en tachtig procent open blijft. In zulke wijken staan de gebouwen los in de ruimte en zien ze er aan alle kanten hetzelfde uit. Het is bedacht voor automobilisten. Voor voetgangers is zo'n gebied niet interessant. Het heeft geen zin om er rond te lopen, zo saai is het. Als contrast toon ik vaak een plaatje van Parma in Noord-Italië. Daar is tachtig procent bebouwd en nemen de straten, pleinen en parken krap twintig procent in beslag. Elke openbare ruimte is daar ingesloten door gebouwen met een front dat geladen is met betekenis. Zulke gebouwen omvatten en definiëren de openbare ruimte. Elke historische binnenstad heeft dat wel, dat creëert een prettige en spannende enscenering.

Die wijken uit de jaren vijftig en zestig hebben volgens u dus ruimte over. Is dat geen luxeprobleem?

Ja. Je zou veel van die ruimte moeten privatiseren of half-privatiseren, met bijvoorbeeld omsloten tuinen voor bewonersgroepen. Een goede openbare ruimte hoort altijd bij een bepaalde groep, heeft altijd bepaalde functies. De parken en pleinen in uitlegwijken zijn vaak ontworpen onder het motto: 'je kunt daar doen wat je wilt.' Dat is een vrijbrief voor rotzooi. Een goed plein heeft openbare functies die het gebruik programmatisch aanjagen: met bijvoorbeeld caféterrassen, publieksgebouwen en winkels. Een goed speelterrein is ook in functies opgedeeld: hier kun je voetballen, daar hinkelen.

Een groot park tussen de flats, heeft dat wel voldoende functie?

Het formaat van een ruimte moet in verhouding staan tot de omliggende elementen. Voor grote ruimten heb je veel volk nodig. De Parijse parken en boulevards zijn levendig omdat de omliggende bebouwing dicht is en weinig buitenruimte heeft. Bovendien komen er veel toeristen. Als de woningen rondom een park allemaal

tuinen of ruime balkons hebben, komen de mensen niet in dat park. In de grote steden zie je er veel allochtonen picknicken. Maar dat is omdat hun balkons te klein zijn om er met twaalf mensen buiten te zitten.

De bebouwing wordt in de flatwijken vaak al verdicht.

Maar er is geen balans tussen de bebouwing en de openbare ruimte. Veel stedenbouwkundigen zijn geobsedeerd door architectuur en stedenbouwkundige vormen, en vergeten de openbare ruimte. Die uitlegwijken zijn destijds voor een andere samenleving ontworpen, voor hardwerkende mensen die 's ochtends de wijk verlieten en 's avonds weer thuiskwamen. Nu is er in die wijken een heel ander, veel diverser behoeftenpatroon.

Dat weet toch iedereen?

We leven in een postmoderne samenleving, maar Nederlandse architecten zijn allemaal van de modernistische school. Die leren nog steeds dat strakke lijnen en grote open ruimtes mooi zijn. De opleidingen rationaliseren dat met ons polderlandschap en de kunst van Mondriaan. We hebben hier te kampen met een *self-appointed* culturele elite die niets bijleert. Men herhaalt al vijftig jaar dezelfde fouten.

Willem Smink, demissionair wethouder ruimtelijke ordening Groningen:

‘Geen neo-romantiek erin prutsen’

‘Die flatwijken staan nu inderdaad in een andere sociale context dan toen ze gebouwd werden. Het zijn doorgangsgebieden geworden, de sociale controle is veel minder dan in de jaren zestig. Om die wijken stabiel te maken zijn we hier met de corporaties bezig om sociaal-economische groepen te mengen. Ik hoop dat mijn opvolger dat plan overneemt.

We willen vooral differentiëren naar deelmilieus binnen een wijk. Met bewoners zoeken we naar de onderscheidende identiteit voor hun buurt. In de Groningse wijk Vinkhuizen is bijvoorbeeld één buurtje vooral voor kinderen ingericht, met extra speelruimte. Een andere buurt wilde meer op straat leven, daar hebben we tuinen aan de straatzijde uitgegeven.

De openbare ruimte in na-oorlogse wijken is vaak ook onprettig omdat er geen duidelijk centrum is. Er zijn hier en daar rijtjes winkels. De bibliotheek, de apotheek en het buurthuis zitten verspreid, in lelijke platte gebouwtjes. In Vinkhuizen hebben we nu alle voorzieningen, mét de winkels, bij elkaar gebracht in één straat. Daar zijn de bewoners erg tevreden over.

De rechte straten van die na-oorlogse wijken blijven er wel, dat kan niet anders. Je moet niet proberen om er neo-romantiek in te prutsen.’

Peter de Wolf, directeur V&T Kring, ingenieursbureau voor de openbare ruimte:

‘Wie woont er graag op een parkeerterrein?’

‘De kwaliteiten ‘schoon, heel en veilig’ hebben betrekking op het beheer van de openbare ruimte. Je kunt daar wel storende effecten mee camoufleren, maar het werkelijke probleem zit in de stedenbouwkundige opzet van die flatwijken. Die beantwoordt niet meer aan deze tijd. De wijken zijn vaak overgedimensioneerd, de betonnen flats te grootschalig, er staan teveel auto's. Wie woont er nou graag op een parkeerterrein? En op straat voetballen of rolschaatsen is onmogelijk geworden, er is veel meer verkeer dan vroeger.

In Helmond, waar ik hoofd beheer openbare ruimte ben geweest, hebben we in dat soort wijken de hogere flats gesloopt en vervangen door laagbouw, de straten autoluw gemaakt, de ontsluiting veranderd en grote parkeerplaatsen weggewerkt. Ook is het groen anders ingericht, met aparte plekken voor kinderen én jongeren. Daar is écht veel verbeterd.'

Annemarie van der Zee, directeur Vastgoed Dudok Wonen, Hilversum:

'Hilversum Noord wordt nóg groener'

'In Hilversum Noord gaan we veel herstructureren, maar de wijk is niet zo eentonig als bijvoorbeeld de westelijke tuinsteden van Amsterdam. Er lopen wel twee lange, rechte verkeerswegen doorheen, maar dat zijn mooie, brede lanen met bomen en een groene middenberm. Een ervan leidt zelfs direct naar een heidegebied aan de noordrand van de stad. Die ligging maakt de wijk al aantrekkelijk. En in het hart van de wijk ligt de groene Noorder Begraafplaats, die overdag toegankelijk is. Het zijn in deze wijk vooral de sobere, eentonige flatwoningen die het saai maken.

We hebben de buurt gevraagd om hun visie, en daar zijn 57 aanbevelingen uit gekomen, waarvan we de meeste overnemen. De mensen zijn redelijk tevreden over de openbare ruimte, maar ze willen het groene karakter wel versterkt zien. Zo komen er hekjes om groenstroken te beschermen tegen auto's, extra zitbankjes en betere speelplekken. De bewoners wilden ook bloemperken in de groene middenbermen van die brede lanen. Dat gaat niet door, de onderhoudskosten zijn te hoog. Maar er worden wel bollen geplant. De openbare ruimte in deze wijk hééft eigenlijk al veel kwaliteit.'

Cok Sas, demissionair wethouder ruimtelijke ordening Dordrecht:

'Rechte straten zijn ook een kwaliteit'

'Lange, rechte straten kun je in die flatwijken best handhaven. Die structuur is een juist een kwaliteit, het geeft overzicht. Je moet wel het sluipverkeer tegengaan. Verder vind ik dat je niet moet generaliseren. Bij herstructurering hoeft niet alles verdicht te worden, je kunt bepaalde buurten ook suburbaan maken, dus juist dunner.

Wel hebben die na-oorlogse wijken een betere concentratie van voorzieningen nodig. In het Dordrechtse Wielwijk hadden we een groot winkelplein, met lange looproutes. Dat verslonsde, en economisch liep het ook niet. We hebben er een woongebouw middenop geplaatst, met op de begane grond extra restaurants en winkels, en we hebben gezorgd dat dat niet alleen maar belwinkels zijn. Nu is het er een stuk levendiger.

De groenstroken in die flatwijken, tja. Het lijkt alsof men standaard de ruimte die overbleef met gras heeft ingezaaid. Je moet er iets mee doen: speelgebiedjes maken, ze in ieder geval een functie geven. Of in water veranderen. Ten zuiden van Wielwijk loopt bijvoorbeeld een kreek. Er wordt aan gedacht om die door te trekken tot in het winkelcentrum. Dat kan mooi worden.'

Gerrit Jan van 't Veen, partner De Roo Management & Advies en oprichter kennisnetwerk Levende Stad:

'Beslotenheid stimuleert onderling contact'

‘Aan de basisvormen van die na-oorlogse stadswijken kun je niet zoveel veranderen, dat zou erg duur worden. Maar er is wel een nieuwe invulling van de woonomgeving nodig. Met inbreiding kun je die parochialer, beslotener maken. Zo intensiver je het gebruik van de ruimte en is er meer contact tussen mensen mogelijk. In Canada zetten ze bijvoorbeeld een toilet-douche-unit bij een grasveld, zodat er meer mensen komen sporten. Dat kan hier ook. De gesponsorde Johan-Cruiffveldjes zijn toch ook populair? We kunnen de buitenruimte veel stimulerender maken, samen met scholen, buurthuizen en corporaties. Denk ook aan het project ‘Meer beeldenkunst’, waarin het Centrum voor Beeldende Kunst en de gemeente Rotterdam samenwerken met wijkbewoners.

Voor vandalisme moet je niet te bang zijn. Bij openbare voorzieningen is er natuurlijk wel een beheerder nodig, die het onderhoudt en opruimt. Op het Oranjeplein in de Haagse Schilderswijk gaat het nu goed, omdat daar een beheerder is aangesteld. We denken veel na over inrichting, maar te weinig over beheer.